

УДК 811.161.2'38'373.46

Ірина Гнатюк

## МОВА УКРАЇНСЬКОЇ ПОПУЛЯРНОЇ МЕДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 20-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовано мову української науково-популярної медичної літератури, яка виходила в різних видавництвах України в 20-х роках ХХ століття. Окреслено історію популярних медичних видань, їх тематику та внесок відомих просвітніх діячів у розвиток мови українського науково-популярного дискурсу. Особливу увагу зосереджено на розвиткові жанру популярної медичної брошури та на виокремленні рис науково-популярного підстилю наукового стилю української літературної мови.

**Ключові слова:** науково-популярний підстиль, просвітницька література, популярні медичні видання, науково-популярний виклад, мовно-стильові ознаки науково-популярного тексту.

**Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми.** Українська просвітницька (науково-популярна) література як один із жанрів літератури «для домашнього обиходу», або простонародної літератури, охоплює досить широку систему ідей і здатна, на думку М. П. Драгоманова, «зберегти за українською літературою живість, народність, дати їй практичну силу, а через те й забезпечити і саме її існування і прогрес» [1, с. 175]. І хоч, накреслюючи план української популярної енциклопедії, М. П. Драгоманов не відводив окремого місця медичній галузі знань (ішлося, зокрема, про арифметику й геометрію, фізику й хімію, геологію, біологію, антропологію та соціологію), саме медичні проблеми лягли в основу найперших просвітницьких творів українською мовою.

Початки медичних знань сягають доісторичних часів і викликані інстинктивними спробами самозбереження. Вже перші відомі нам пам'ятки медичної думки — рукописні травники та лікарські поради XVI–XVIII ст. — несли в народ знання про хвороби та способи їх лікування. Пізніше, близько середини XIX ст., медичне просвітництво значно активізувалось у зв'язку з виникненням наукових медичних товариств. Лікарі-народники організували медичні читання для народу, видавали літературу, призначену для широкого вжитку.

На Наддніпрянщині перші популярні книжки на медичні теми з'явилися в 1875 р. Саме тоді побачили світ брошури С. Носа «Ліки своєнародні з домашнього обиходу і в картинах життя», «Про хвороби і як їм допомогти» та «Про обкладки (діфтеріт), яка се болість і як од неї ратуватись». У 1880 році М. Федоровський видав книжечку «для селян та хуторян» «Про діфтеріт або обклад».

У 1878 р. в Женеві за активного сприяння М. П. Драгоманова вийшла друком праця Сергія Подолинського «Життя і здоров'я людей на Україні», яка стала помітним явищем в історії української літератури просвітницького характеру.

У часи цензурних заборон українського друкованого слова виданням українських книжок займалися окремі особи та невеликі гуртки, що не мали прав легалізованих товариств. У Чернігові, зокрема, книговидавництво налагодив відомий письменник і громадський діяч Борис Грінченко. Як констатує І. Липа, «видане [видавництво. – І. Г.] Б. Грінченка тепер саме багате на Україні, як за кількістю книжок, так само, навіть ще більше їх змістом» [4, с. 118]. За підрахунками Івана Липи, щороку виходило до 10 книжок. У видавництві Б. Грінченка поряд з іншими книжками були видрукувані і науково-популярні брошури на медичні теми: «Добра порада (Як лічити від скаженої собаки)» М. Загірньої (1896), «Від чого вмерла Мелася? (Оповідання про обклад)» Г. Коваленка (1897), «Пошестна хвороба чума на людяхъ. Якъ распизнаты сю хворобу и якъ одъ неи боронитися» (1897), «Оповідання про виспу та про ликаря Дженнера, що навчивъ людей щепыты коровъячу виспу» П. Махновського (1898), «Клопіт у селі Біляшівці (Оповідання про сифіліс)» Г. Коваленка (1899), «Страшний ворог (Книжка про горілку)» М. Загірньої (1900) та ін. Усього ж у Чернігові Б. Грінченко підготував і видав близько 50-ти книжок для народу загальним накладом 200 тисяч примірників.

Прихильно були зустрінуті громадськістю і популярні книжки Черкаського нелегального видавництва. Зокрема, тогочасна критика високо оцінила медичні брошури: «Береженого Бог береже (Оповідання про скотську чуму)» (1899) та «Ризачка або дизентерія (Розмови лікаря зъ селянами)» Авраменка [псевдонім О. Черняхівського. – І. Г.] (1899).

У 1894 р. у Києві було засноване видавництво «Вік», головними діячами якого були О. Кониський, О. Лотоцький, С. Єфремов, Ф. Матушевський та В. Доманицький. Протягом 15-ти років свого існування (1894–1909) «Вік» видав 100 найменувань книжок та брошур українською мовою загальним тиражем близько 400 тис. примірників. «У видавництві «Вік», – згадував професор Київського медичного інституту Олександр Черняхівський, – були такі спеціалісти, які могли з популярної книжочки про дізентерію, віспу, чуму, робити беллетристичні твори. Фабриковались книжочки ось як: описувалось українське село, в якому почалась пошесть. Випадково заїхав туди лікар і в розмові з селянами в діалогах пояснює їм хворобу, та як від неї берегтись. Але цензура була не дурна і всю таку літературу забраковувала, а ми знов переробляли книжочки, міняли назву і знов посилали в цензуру. Там вони вилежувались якийсь час і знов їх забороняли. Так тяглась ця справа роками, поки в нас не отпала охота посилати туди книжочки, за то у цензорів ніколи не отпадала охота забороняти їх. Я сам особисто написав 5-6 брошур, з яких вдалось провести тільки одну під псевдонімом Авраменко: «Різачка або

дизентерія». На те, щоб провести її через цензуру, потрібно було 6 років, а інші так і пропали в цензорському комітеті» [10, с. 15–16]. З інших медичних видань «Віку» варто назвати брошуру Григорія Коваленка «Як ми боронились од холери 1905 року».

Важливе значення для піднесення науково-популяризаційної діяльності в галузі медичних наук мало створення в Україні наукових товариств: Наукового Товариства імені Шевченка (НТШ) у Львові (1892) й Українського Наукового Товариства (УНТ) в Києві (1907), що були прообразом Української Академії наук. Наукові видання цих товариств були спеціалізовані за секціями. Протягом 1892–1911 рр. НТШ у Львові видало 14 томів «Збірника математично-природописно-лікарської секції», а УНТ від 1910 до 1913 рр. – три томи «Збірника медичної секції УНТ у Києві». З 1898 р. замість щотижневика «Зоря» почав виходити щомісячник «Літературно-науковий вістник» – один із кращих загальнолітературних українських журналів. І «Літературно-науковий вістник», і названі збірники НТШ та УНТ регулярно вміщували огляди популярної медичної літератури, друкували списки популярних видань, зокрема й медичних, широко пропагуючи їх серед громадськості.

З падінням царського режиму перед українськими лікарями постали широкі можливості як для організації санітарно-медичної роботи серед народу, так і для розвитку медичної науки на рідному ґрунті. З'явилося багато періодичних і фахових видавництв. Наприклад, всеукраїнська Спілка лікарів у Києві започаткувала в часи УНР як свій орган двотижневий часопис наукової, практичної та громадсько-побутової медицини під заголовком «Українські медичні вісті». Протягом 1918 р. було видано 14 номерів часопису. Майже в кожному з них друкувалися додатки обсягом 1–2 стор., що містили доступний і популярний опис епідемічних та інфекційних хвороб, найбільш поширених на той час в Україні, та методи їх профілактики. Ці додатки виходили друком і окремо масовими тиражами для поширення серед усіх верств населення. Серед цих додатків-пам'яток, що були зразком популярно-просвітницького жанру, назвемо: «Лист до селян про народне здоров'я» проф. Д. Заболотного (№ 1); «Про венеричні хвороби» П. П. Юдина (№ 2–3), «Віспа» М. П. Левицького (№ 7), «Як щепити віспу» М. П. Левицького (№ 8), «Прищеплювання при заразних недугах» М. Кудрицького (№ 9–10), «Як берегтись холерної зарази» М. П. Левицького (№ 11). Як відзначали тогочасні дослідники, «термінологія уживана в часописі виказує в порівнянні з уживаною перед тим значний поступ» [5, с. 38]. Той самий автор писав, що «Українські медичні вісті» мають значення в нашій літературі, як перший лікарський часопис в Україні з поважним науковим характером [Там само]. Унаслідок наступних політичних подій і переворотів видавництво «Українських медичних вістей» припинило свою діяльність. Його відновлено в 1925 році, й діяльність видавництва тривала до 1931 року, тобто до часу згортання політики українізації.

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів.** Поряд із українськими медичними часописами активізувався й жанр науково-популярної брошури. Якщо раніше популярні брошури на медичні теми виходили спорадично, то починаючи з 20-х років ХХ ст. їх публікують у спеціальних виданнях. Привертає увагу, насамперед, серія книжок «Популярної медичної бібліотеки», що виходила в добу українізації за редакцією Іллі Холодного. Видання цієї серії вирізнялося різноманітністю тематики, високою культурою викладу. Протягом неповного десятиліття було видано десятки українськомовних оригінальних (не перекладних) брошур цієї серії. Їх авторами були відомі на той час лікарі, вчені-медики, професори й викладачі медичних навчальних закладів Києва, Харкова, Одеси. Серед них – Г. Коваленко, брати Олександр та Євген Черняхівські, О. Пучківський, А. Собкевич, В. Бондаренко, А. Махулько-Горбацевич, Г. Гецов, В. Підгаєцький та ін.

Теми, до яких частіше зверталися популяризатори, були пов'язані з описами різноманітних епідемічних та інфекційних захворювань та їх профілактикою. Зокрема, від 1923 до 1927 рр. у «Популярній медичній бібліотеці» вийшли друком брошури: «Болячка, як вона виникає, з чого причиняється та як від неї боронитися» Є. Черняхівського, «Як уберегтися зарази», «Жіночі хвороби», «Пранці – громадське лихо», «Невидимі вороги наші (про шкідливі для людей бактерії)», «Туберкульоз, або сухоти» В. Бондаренка; «Сифіліс і боротьба з ним», «Венеричні недуги та як боротися з ними» Г. Коваленка; «Паразитні хвороби на шкірі» Г. Грама, «Як від холери вберегтися» В. Дашкевича, «Кривава бігунка, або дизентерія», «Тиф черевний, плямистий та поворотний» Г. Махулька-Горбацевича, «Пропасниця, або трясця. Що то за лихо та як від нього боронитися», «Як довідатися, що людина хворіє на сухоти» А. Собкевича, «Грипа (інфлюєнца). Що це за хвороба та як її берегти» О. Рябишенка, «Кашлюк та як від нього вберегтися» Й. Стрільчука та ін.

Хоч і меншою мірою та все ж популяризувалися питання, пов'язані з анатомією та фізіологією людини. Цій тематиці присвячені, зокрема, брошури М. Білоусова «Наше тіло», О. Пучківського «Що треба знати про людське вухо й ніс та як їх доглядати», П. Кравціва «Як відбувається життя в людському тілі», «Горіння в нашому тілі», І. Мардерштерна «Сон та його значення в житті людини» тощо. Була написана навіть одна книжка з генетики: «Євгеніка, або наука про поліпшення майбутніх поколінь» В. Я. Підгаєцького (Харків, 1924).

Мова науково-популярної літератури медичної галузі знань, зокрема видань згаданої серії «Популярна медична бібліотека», редагованої І. Холодним, була цінним внеском у розбудову української літературної мови, в розвиток та унормування наукового стилю в його популярному варіанті.

На підтвердження цього положення розгляньмо докладніше брошуру «Що треба знати про людське вухо й ніс та як їх доглядати», що вийшла в серії «Популярна медична бібліотека» 1927 р. Її автор – учений-

отоларинголог, професор Київського медичного інституту Олександр Пучківський (1881–1942 рр.), автор більше ста наукових статей з отоларингології, зокрема першого українського підручника з цієї дисципліни «Хвороби вуха, носа та горлянки» (1926), а також ряду праць із загальної медицини. О. Пучківський, як свідчить «Енциклопедія українознавства», був безпідставно репресований і загинув у зв'язку з процесом СВУ [7, с. 2419].

Композиція названої книжки дуже чітка, виклад послідовний, доступний. Недоліком компонування тексту, на нашу думку, є відсутність виразного вступу й закінчення. Дуже послаблює читабельність те, що текст зовсім не членований на частини, розділи, параграфи чи підзаголовки. І хоч назви описуваних хвороб виділено іншим шрифтом (а це відділяє фрагмент тексту з описом однієї хвороби від фрагментів з описами інших хвороб і допомагає швидко знайти, якщо в цьому виникає потреба, відомості про ту хворобу, яка цікавить), цього все ж таки досить для популярного тексту. Зауважимо, що згодом, у 1936 році, побачило світ перероблене видання цієї книжки під заголовком «Що треба знати шкільно-санітарному лікареві, педагогові і вихователю про захворювання вуха, горла і носа в дітей і підлітків». У ній текст членовано на чіткі компактні частини з відповідними підзаголовками.

Виразною позитивною рисою архітектоніки тексту брошури О. Пучківського є чіткі логічні зв'язки між його фрагментами. Перехід від однієї мікротеми до іншої здійснений за допомогою логічних скріпів, які послідовно простежуються в макротексті й «дисциплінують» виклад.

Оскільки весь текст брошури поділений на дві головні підтеми, або два макротексти: «хвороба вуха» і «хвороба носа» – між ними спостерігаємо центральний поєднувальний абзац-скріп, який маніфестує перехід від уже викладеної, відомої інформації до нової, ще не висвітленої. Наведемо його повністю: *«Як уже сказано, часто вушні хвороби виникають через попередні захворювання носа та носового пролигу й тому вважаємо за потрібне сказати дещо про будову носа та про ті його хвороби, що так або инакше можуть одбитися на стані вуха й спричинити його захворювання»* [8, с. 41]. Композиційний скріп «як уже сказано» вказує на смислову послідовність викладу. Перша частина складної синтасичної єдності (до слів «й тому») – це, по суті, повторення вже відомої з попереднього викладу інформації, що від неї відштовхнувся автор, щоб обґрунтувати доцільність переходу до наступної макротеми – «будова й хвороби носа». Цей перехід вмотивований логічно: причиною описаних автором вушних хвороб часто є попередні захворювання носа. Друга частина логічного скріпу (від слів «й тому вважаємо за потрібне» і до кінця речення) накреслює основний зміст наступного змістового фрагменту: «будова й хвороби носа».

Якщо пригадати концепцію М. С. Поспелова про переривчастість викладу, згідно з якою речення, що стоять поряд, відбивають не плавний

розвиток думки, а стрибок, розрив [6, с. 53], то можна стверджувати, що логічні скріпи між мікротемами, навпаки, згладжують цей розрив, забезпечуючи плавність переходу від однієї мікротемати до іншої. Плавність смислових переходів спостерігаємо тоді, коли проміжний фрагмент тексту (між двома мікротемами) утримує в собі вже відому (висловлену раніше) інформацію, і саме вона дає поштовх до розгортання наступної (нової) думки (теми).

Отже, логіка, послідовність і цілісність викладу – характерна ознака аналізованої брошури. О. Пучківський-популяризатор цілком усвідомив своє завдання – допомогти читачеві сприймати текст як єдине ціле, в якому всі ланки тісно пов'язані і кожна наступна є логічним продовженням попередньої.

Ще однією особливістю викладу в аналізованій брошурі є його **конкретність**, детальний опис різних відомих адресатові з повсякденного досвіду життєвих ситуацій, що не притаманне для власне наукового викладу. Щоб описуване було зрозумілим масовому читачеві, автор прагне зробити виклад якнайпростішим. Для цього він вдається до максимальної кількості пояснень, прикладів, переконливих фактів. Наведемо такий фрагмент тексту: *«Тому-то людям, що мають не цілу барабанну перетинку або її зовсім не мають, ні в якому разі не можна, купаючись у ставку або в річці, поринати з головою у воду або плавати під водою, вода бо легко може пройти слуховим проходом до лабіринту й роздратувати лукуваті ходи. Рівновага після цього порушиться, й людина може відразу втопитися, бо вона перестає керувати рухами своїх м'яснів. Іноді буває так – миє така людина собі голову й вода або мило попадає крізь щілину у барабанній перетинці до лабіринту, роздразнюючи його; у людини негайно після цього стається запаморока або людина навіть одразу втрачає рівновагу й раптом падає – іноді непритомна»* [8, с. 9–10].

У власне науковому тексті достатньо було б зауважити, що людям з пошкодженою барабанною перетинкою не можна допускати попадання води в слуховий прохід, оскільки це може спричинити втрату людиною рівноваги чи навіть її непритомність. Натомість у науково-популярному викладі спостерігаємо деталізацію конкретних ситуацій з усіма можливими варіантами.

Важливе місце в компонуванні науково-популярного викладу належить **елементам розважальності**. «При незгодженості ролей комунікантів, при необхідності реалізувати дію перед фактично невідомою суб'єкту аудиторією та відсутністю для даної ситуації спільного комунікативного досвіду у комунікантів автор змушений підключати ефективний механізм для підтримки контакту, збереження уваги з боку адресатної аудиторії» [9, с. 45]. Саме прийоми розважальності й утворюють такий механізм. Вище ми навели приклади порівнянь та асоціацій з предметами і явищами близьких адресатові сфер діяльності, що до них звертався О. Пучківський з метою зацікавити читача. Значного ефекту можна досягти і завдяки такому прийомові розважання, як залучення до

викладу цікавих і яскравих випадків з лікарської практики. Оповідуючи про методи лікування вушних захворювань, О. Пучківський зосереджує увагу читача на такому незвичайному випадкові: *«Частенько навіть старі та дорослі вже люди, коли почне в них шуміти в усі або болять зуби, впихають собі в ухо, як ліки, шматочки цибулі та часнику, лист журавельника, полину або м'яти, клаттик лепехового кореня, а іноді навіть просто дивовижні речі: одного разу нам довелося виймати з уха в одній старій німкені мозок сороки, що був туди всунутий для того, щоб зуби не боліли»* [8, с. 20].

Характерними мовно-стильовими ознаками науково-популярного тексту є залучення до нього **елементів розмовності, метафоричної образності та експресивно-оцінних засобів мови**. Зауважимо, що прагматика цих елементів пов'язана не стільки з інформаційним, скільки з комунікативним завданням тексту. Емоційні засоби потрібні авторові не для того, щоб викласти знання, а для того, щоб зробити це доступно й цікаво. Для зближення «плану автора» і «плану читача» О. Пучківський використовує лексику, за допомогою якої висловлює власну оцінку описуваних фактів: *«Іноді роблять навіть такі дурниці — впускають у вухо декілька крапель жіночого молока, кладуть до слухового проходу трошки сиру з сіллю, гарячий хліб, цибулю, часник..»* [8, с. 34].

Часто лексичні засоби розмовності поєднані з синтаксичними, як-от використанням невластиве прямої мови: *«Більшість жінок носить сережки через те, що мати й бабуня носили їх, треба, мовляв, носити й мені»* [8, с. 3].

Невимушені, жваві інтонації вносять до тексту й використання фразеологічних засобів: *«Іноді-ж.. хворий починає колупати собі в слуховому проході корпоушкою, олівцем або чим-небудь, **що впало в око**»* [8, с. 18].

На нашу думку, специфіка науково-популярного викладу найвиразніше виявлена в способах уведення до тексту термінологічної лексики та в методах її тлумачення.

Прийнято вважати, що науково-популярний текст відрізняється від власне наукового тим, що в ньому використовують загальнонаукову й міжгалузеву термінологію, загальнонавчальну лексику, а вживання вузькоспеціальних термінів зведене до мінімуму. Спостережуваний матеріал свідчить про протилежне і підтверджує висновок М. А. Жовтобрюха про те, що «популярність мови досягається не усуненням потрібної абстрактної лексики й термінології, а загальним спрямуванням викладу» [2, с. 145]. Спеціальна ж термінологія широко використовується в текстах науково-популярного жанру і супроводжується при цьому різноманітними поясненнями. Серед способів уведення термінологічної лексики в науково-популярний текст спостерігаємо такі:

1. **Обов'язкове виділення терміна іншим шрифтом**. Зокрема, в аналізованій брошурі О. Пучківського спеціальним шрифтом виділені терміни: **вушна скойка** (вушна раковина. – І. Г.), **слуховий прохід**, **вушна**

*сірка, барабанна перетинка, молоточок, ковадло, стремінце* (слухові кісточки. – І. Г.), *лабіринт, лабіринтовий слимак, Евстахієва труба* – назви частин вуха; *гнійне запалення середнього вуха, сухий нежить середнього вуха, аденоїди, одморозження* – назви хвороб.

2. Уживання поряд із терміном супровідних слів «так званий», чим підкреслюють, на нашу думку, не просто умовність назви, але й специфічність, незвичність її порівняно із загальноживаними словами, як і прагнення автора загострити особливу увагу читацької аудиторії саме на виділеній у такий спосіб назві: «*Ту частину вуха, що звуки збирає, становить ушна скойка, слуховий прохід і так звана барабанна ямка*» [8, с. 3]; «*У кожної людини від барабанної ямки відходить невеличка дудочка – так звана Евстахієва труба*» [8, с. 7]; «*Слизова оболонка утворює в носовій дупліні великі зморшки – так звані носові скойки*» [8, с. 44].

3. Описове тлумачення терміна. 3-поміж тлумачень, наведених О. Пучківським, переважають описові, тобто такі, що їх подано не у вигляді формулювання, а як опис предмета чи поняття доступними для масового читача засобами, наприклад: «*Ушна скойка поволі переходить у слуховий прохід – невеличку таку дудочку, що її вкриває тонка шкірка*» [8, с. 5]; «*Слуховий прохід кінчається в усі, в глибині не вільно, але ніби затулює його тоненька сірвата плівка – барабанна перетинка*» [8, с. 5]; «*Надто велика загроза для хорої людини, коли запалення з барабанної ямки перейде на кістку, що є позад неї, цебто на так званий смочкуватий паросток; цей паросток легко намацати в себе за вушною скойкою*» [8, с. 32–33]. В описовому тлумаченні, як бачимо, сам термін наведено після його опису, в той час як у традиційному тлумаченні переважає зворотний порядок: спочатку наводять термін, в потім формулюють його значення.

4. Тлумачення терміна через формулювання його значення. Це традиційний спосіб дефініції терміна, характерний для власне наукових текстів. Тлумачення такого типу спостерігаємо й в аналізованій брошурі: «*Барабанна ямка – це невеличкий простір між барабанною перетинкою та лабіринтом; в цій ямці лежать слухові кісточки (молоточок, ковадло та стремінце)*» [8, с. 6]; «*Пасокова тканина – це та, з якої збудовано всі залози, що в людині порозкидані по всьому тілу, напухають при різних хворобах і тоді деякі з них можна намацати під шкірою як гульки різного розміру*» [8, с. 45].

5. Тлумачення терміна шляхом мотивації його назви: «*Що-ж до лабіринтового слимака, а він своїм виглядом дійсно нагадує скойку садового слимака, то слимак цей є місцем слуху, бо в ньому кінчається слуховий нерв, що йде з мозку*» [8, с. 8]. Мотиваційні тлумачення особливо слушні в популярному викладі, оскільки вони несуть у собі елемент розважальності. На жаль, у брошурі О. Пучківського тлумачень цього типу небагато.

6. Синонімічне тлумачення терміна. Часто автор вдається до синонімічного способу тлумачення терміна. Синоніми в такому випадку розрізняються за сферою вживання. Як правило, це трапляється тоді, коли



термін як складова власне наукової сфери вживання має народнорозмовний відповідник. У таких випадках популяризатор надає перевагу народній назві, побіжно зауважуючи, що в середовищі фахівців нормативна інша назва. Оперуючи терміном **барабанна ямка**, О. Пучківський у виносці зазначає, що *«лікарі звуть барабанну ямку ще середнє вухо»* [8, с. 4]. Порівняймо ще такі приклади: *«Не рідше від сіркової затички бувають у слуховому проході чиряки або гнойовики. Зветься таке захворювання по лікарському – гнійне запалення середнього вуха* [8, с. 27]; *«Це-ж сприяє частому захорюванню на запалення мигдаликів, що лежать з боків язика, – на ж а б у (по лікарському ця хвороба зветься а н г і н а)»* [8, с. 48].

**Висновки та перспективи подальшого дослідження.** Отже, компонування викладу з чітко витриманими логічними зв'язками та послідовними переходами від одного мікротексту до іншого, комплекс прагмастилістичних прийомів (конкретизація викладу, включення елементів розважальності, використання спеціальної термінології з обов'язковими дефініціями, поясненнями, авторськими коментарями) створюють той неповторний колорит науково-популярного тексту, що вирізняє його з-поміж інших жанрів наукової літератури – власне наукового та науково-навчального.

Перспективним напрямом цього дослідження є розгляд нормалізаційних процесів у мові популярної медичної літератури 20-х років ХХ століття, зокрема процесу унормування української медичної термінології.

#### Список використаної літератури

1. Драгоманов М. П. Літературно-публіцистичні праці у двох томах / М. П. Драгоманов. – К., 1970. – Т. 1. – 556 с.
2. Жовтобрюх М. А. Мова української періодичної преси (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) / М. А. Жовтобрюх ; АН Української РСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні ; відп. ред.: Й. А. Багмут. – К. : Наук. думка, 1970. – 302 с.
3. Каталог фондів. – Т. 1 : Бібліотечні колекції, Вип. 1 : Б. Д. Грінченко. – К., 1988. – 958 с.
4. Липа І. «Страшний ворог. Книжка про горілку». Написала М. Загірня / І. Липа // Літературно-науковий вістник. – Річник ІІІ. – Том ІХ. – Львів, 1900. – С. 118-124.
5. Музика М. Розвій медичної науки і літератури на Україні в 1917 і 1918 р. / М. Музика // Лікарський Вістник. – Львів, 1920. – Ч. 5-6. – С. 37-40.
6. Поспелов М. С. Проблема сложного синтаксического целого в современном русском языке / М. С. Поспелов // Учёные записки МГУ. – М., 1948. – Вып. 137. – Кн. 2. – С. 31-41.
7. Пучківський Олександр // Енциклопедія українознавства. Словникова частина / гол. ред. В. Кубійович. – Львів, 1998. – Т. 7 : Перевидання в Україні. – С. 2419.
8. Пучківський О. Що треба знати про людське вухо й ніс та як їх доглядати / О. Пучківський. – Харків, 1927. – 62 с.
9. Радзівська Т. В. Текст як засіб комунікації / Т. В. Радзівська ; ред. М. М. Пещак ; НАН України, Ін-т укр. мови. – К., 1993. – 193 с.
10. Черняхівський О. Про наукову і популярну літературу на Україні / О. Черняхівський // Українські медичні вісти. – 1918. – Ч. І. – С. 15-16.

**Гнатюк Ирина. Язык украинской популярной медицинской литературы 20-х годов XX столетия.** В статье проанализированы особенности языка украинской научно-популярной медицинской литературы, которая печаталась различными издательствами Украины в 20-е годы XX столетия. Рассмотрена история популярных медицинских изданий, их тематика, а также вклад известных деятелей просветительского движения в развитие языка украинского научно-популярного дискурса. Особое внимание уделено рассмотрению жанра научно-популярной медицинской брошюры и определению характерных признаков научно-популярного подстиля научного стиля украинского литературного языка. Такими признаками являются логика изложения, его конкретизация, включение элементов развлекательности, использование терминологической лексики с обязательными дефинициями, разъяснениями, авторскими комментариями.

**Ключевые слова:** научно-популярный подстиль, просветительская литература, популярные медицинские издания, научно-популярное изложение, стилистические признаки языка научно-популярного текста.

**Gnatyuk Iryna. Language of Ukrainian Popular Medical Literature of 20-ies of the XX Century.** The paper analyzes the features of Ukrainian language of popular science literature on medicine, which was printed by different publishers of Ukraine in 20-ies of the XX century. The history of popular medical publications and their subject matter, as well as the contribution of eminent educational movement in the development of Ukrainian language of scientific and popular discourse are reviewed. Particular attention is paid to the genre of popular medical pamphlets and definition of the characteristic features of subgenre of popular science scientific style Ukrainian literary language. These signs are the logic of presentation, its specification, including the elements of entertainment, use of terminological vocabulary with binding definitions, explanations, author's comments.

**Key words:** popular science subgenre, educational literature, the popular medical publications, scientific and popular presentation, linguistic and stylistic features of popular scientific text.

Стаття надійшла до редколегії 09.06.2015